

Henning Bergenholtz & John Bergenholtz**

**Lars Eriksen: *Tysk–dansk Computerordbog med de engelske fagudtryk/Deutsch–dänisches Computerwörterbuch mit den englischen Fachausdrücken.*
Hammel: Sali Data, 2000 [215 sider, DKK 248,
ISBN 87-7820-078-5]**

Der har længe været behov for en tysk-dansk computerordbog, skriver Lars Eriksen i forordet til den ordbog, som forfatteren i tidligere udgaver har stillet til rådighed for Syddansk Universitet, og som nu i sin fjerde udgave udsendes gennem et lille specialforlag.

Med computerordbog mener forfatteren ikke en vidensorienteret ordbog, som kan benyttes med henblik på at skaffe sig ny viden om IT eller få bekræftet en formodet viden. Der menes, som det lidt uklart siges videre i forordet, et hjælpemiddel, „der kan bistå ved den tysk-sprogede edb-kommunikation“ (side 7). Hermed menes danske studerende, „som arbejder med tyske eller danske computer-programmer“ (side 7). Mens hentydningen til kommandoangivelser på tysk synes indlysende, har vi meget svært ved at forstå, hvordan ordbogen vil kunne yde hjælp ved brug af danske programmer. Hvis man støder på en dansk fagterm i en dansk tekst, vil man netop ikke kunne finde denne danske term, da det jo er en tysk-dansk ordbog med tyske opslagsord. Ligeledes har vi svært ved at forstå, hvordan ordbogen kan hjælpe, når der opstår „behov for at kommunikere med en computer på tysk og dansk“ (side 7), hvis der altså ikke menes det samme som i det ovennævnte citat (at arbejde med tyske eller danske computer-programmer). Heller ikke i det tyske forord

* *Henning Bergenholtz*
Handelshøjskolen i Århus
Fuglesangs Allé 4
DK-8210 Århus V

* *John Bergenholtz*
Honnefer Str. 38
D-53179 Bonn

bliver denne passage klart forståelig, og den er desuden syntaktisk noget uklar: „mit Computer in Deutsch und Dänisch kommunizieren“ (side 12); der er vel ikke ment ‘mit einem Computer’, men snarere ‘mithilfe eines Computers’. Hvis man gør det, vil vi kunne sammenfatte forordets oplysninger om ordbogens brugsmuligheder i form af tre ordbogsfunktioner (L2 = tysk, L1 = dansk):

1. reception af L2-tekster for L1-brugere
2. produktion af L2-tekster for L1- og L2-brugere
3. oversættelse af L2-tekster til L1-tekster for L1-brugere og evt. også for L2-brugere.

Vi vil endda foreslå, at disse tre ordbogsfunktioner (men forklaret uden forkortelser og fremmedord) indføres i forordet til næste ordbog. Med ordbogens nuværende opbygning og indhold ville vi anse (3) som den primære funktion og (1) og (2) som sekundære funktioner, da disse ikke kan opfyldes optimalt pga. manglende leksikografiske definitioner og et meget lille antal kollokationsangivelser. Som en del af en sådan forklaring kunne der også gøres rede for den funktion, som de engelske ækvivalenter har eller kan have. Sml. hertil følgende ordbogsartikel:

Fixpunkt (m) afbrydelsespunkt (-et, -er), brudpunkt (-et, -er), programstop (-pet, -) (*breakpoint*)

Den engelske ækvivalent kan bruges som en henvisning til en engelsk IT-ordbog i printudgave eller til en af de mange IT-internetordbøger, fx <http://foldoc.doc.ic.ac.uk/foldoc/index.html>, hvor man under *breakpoint* finder følgende angivelse:

A point in a program that, when reached, triggers some special behavior useful to the process of debugging; generally, breakpoints are used to either pause program execution, and/or dump the values of some or all of the program variables. Breakpoints may be part of the program itself; or they may be set by the programmer as part of an interactive session with a debugging tool for scrutinizing the program's execution jobs.

Først efter en tilsvarende tilføjelse i forordet til sådanne implicite henvisninger til andre IT-ordbøger kan man forstå, hvordan ordbogen kan være til hjælp ved en dansk sekretærs korrespondance med en tysk kunde, når hun „ikke kan forstå de tyske udtryk“ (side 7). Så vil de engelske fagudtryk desuden ikke bare være „taget med til orientering“, men vil have en klar og desuden vigtig funktion.

Ordbogens opbygning

I modsætning til Borggaard (2000), som ud fra en uhensigtsmæssig definition af 'bog' i et tysk leksikon ikke anser Jørgensens dansk-tyske edb-ordbog for at være en bog og derfor heller ikke en rigtig ordbog, anser vi en spiralheftet ordbog for at være en bog. Vi synes ganske vist ikke, at det er særligt praktisk, da ordbogen således ikke har en rygtitel. Men det går måske også an, så længe denne uskik ikke breder sig for meget.

Ordbogen har et omfang på 215 sider, heraf udgør lemmalisten de 195 sider, og de resterende 20 sider er fortekster på både tysk og dansk. Det drejer sig om forord, indledning (som er et leksikografisk forord) og en brugervejledning, hertil kommer en forkortelsesliste og en litteraturliste. Det sidste er prisværdigt og informativt – især i sammenligning med de mange ordbøger, som undlader at henvise til deres kilder. I lemmalisten findes ifølge bagsideteksten 3100 „opslagsord og forbindelser“, som kunne få en skeptisk køber til at tro, at der var meget mindre end 3100 opslagsord. Her er ordbogsforfatteren for beskeden. Dette er et af de sjældne tilfælde, hvor bagsideteksten underdriver. Efter vore tællinger er der faktisk 3200 lemmata (opslagsord), som består af enkeltordtermer (som fx *Modem*) og flerordstermer (som fx *zentrale Datenverarbeitungsanlage*).

Ordbogsartiklerne består af et tysk lemma, til dette lemma er der en grammatisk angivelse, som ved substantiver består i en genusangivelse, ved verber i en transitivitetangivelse og ved andre ordklasser en ordklasseangivelse. Herefter følger en eller flere danske ækvivalenter, som ved substantiver er forsynet med fleksionsangivelser og en engelsk ækvivalent.

Absatz (m) afsnit (-tet, -) (*paragraph*)

abfragen (vt) forespørge, spørge (*query*)

ablauffähig (adj) eksekverbar (*executable*)

unten (adv) forneden (*bottom*)

Derudover findes der i ca. hver tredje ordbogsartikel en henvisning til andre indholdsmæssigt relevante ordbogsartikler, og enkelte gange også en markeringsangivelse, dels diatekniske markeringer (jur, net, spil og WIN for juridisk, Internet og mail, computerspil og Windows), dels en diakron markering (gl for forældet), dels to diafatiske markeringer (neds

og dagl for nedsættende hhv dagligdags). Sml. hertil følgende artikel med tre henvisninger og en diafatisk markering:

Mäuseklavier (n) (dagl) tastatur (-et, -er) (*keyboard*) => **Tastatur** =>
Keyboard => **Eintastfeld**

Endelig findes der i enkelte tilfælde også en kollokationsangivelse:

testen (vt) teste **auf Virus** ~ teste for virus, afteste (*test*)

Sådanne kollokationsangivelser findes dog så sjældent, at det mere må betegnes som en systemsvipser. Noget helt andet er, at en meget stor mængde kollokationsangivelser havde været meget nyttige, hvis ordbogen skal bruges som værktøj i oversættelsessituationer. Ligeledes ser man forgæves efter encyklopædiske angivelser, som kun optræder i tilfælde af nulækvivalens, fx

Datenschnüffler (m) 1) datativ (-en, -er) [...]

2) (dagl) offentlig bestilt person, der kontrollerer at fremmede data ikke kommer i uvedkommende hænder

Her burde korrekturlæseren hhv. en venlig datativ i øvrigt have fjernet -r'et i fleksionsangivelsen (det hedder nu *flere tyve* og heller ikke i computersprog *flere tyver*), her burde også det unødvendige attribut „fremmede“ være fjernet fra den encyklopædiske nulækvivalentangivelse, da vi har svært ved at forestille os, at brugen af egne data kan betegnes som brug af „uvedkommende hænder“. På et noget mere vellykket dansk kunne man i stedet have skrevet „en offentligt udnævnt person, som skal forhindre, at data kommer i uvedkommende hænder“. Om så det meget lidt brugte udtryk *Datenschnüffler* overhovedet bør tages med i en computerordbog, er en anden sag. Det er ikke en fagterm, men snarere et værkstedsprogligt udtryk.

Lemmasektion

Ikke så få fagordbøger er påbegyndt som en oversætters personlige ordliste, som lidt efter lidt bygges ud. Det er sandsynligvis også tilfældet her, da en lang række ikke-terminologiske udtryk er medtaget i lemma-listen. Det drejer sig både om værkstedsudtryk (som *Datenschnüffler*) og partikler som *über*, *unten*, *von*, *vor*, *hinten*, *rauf*, *rechts* og *links*. Det er ganske vist ikke termer, som vil kunne indordnes i en termsystematik, men de kan i hvert fald ikke skade, hvis ellers brugeren søger dem i en computerfagordbog. I denne ordbog er de nok mere eller mindre fulgt

med fra den oprindelige oversætterordliste, da andre partikler som *auf*, *hinter*, *in*, *um* og *unter* ikke er medtaget. Vi vil opfordre til en mere konsekvent fremgangsmåde, som medtager alle de partikler, som regelmæssigt forekommer i computerfagtekster, eller helt ser bort fra dem ved lemmaselektionen.

Alt i alt dækker ordbogen et ret godt udsnit af computerfagsproget. Hermed menes, at den indeholder mere end halvdelen af de computertermer, som vi i en lille test har taget fra computertidsskriftet CT magazin für computer technik 2000. Heft 24, side 266-290. Det drejer sig om 50 fagtermer, hvoraf 29 er anført i ordbogens lemmaliste, 21 ikke:

Adapter	+	Internet	+	Softwareverhalten	-
Audio-CD	-	Jumper	+	surfen	+
Auflösung	+	Kommunikation	-	Surfkontrolle	-
Bannerwerbung	-	Kontrollfeld	-	Tastenkombination	+
Betriebssystem	+	Laufwerk	+	Textdruck	-
booten	+	Logfile	-	Treiber	+
Chip	+	Modem	+	Umbruch	-
Cursor	+	Netzegebühr	-	Utility	+
Dialog	+	Netzwerk	+	Verbindung	+
Dialogfeld	-	Neustart	-	Video-CD	-
Download-Adresse	-	Papierformat	+	virtuell	+
Fax	-	Patch	-	wählen	+
Gerätemanager	-	Photodruck	-	Zeilenumbruch	+
Grafikkarte	+	Prozessor	+	Zip	-
herunterladen	+	Scanner	+	Zip-Medien	-
Hilfdatei	+	Software	+	Zugangskosten	-
hochauflösend	+	Softwarehaus	+		

Vi har foretaget en velvillig tælling, da den anmeldte ordbog på titelbladet fremhæver, at den er udarbejdet „mit neuer deutscher Rechtschreibung“, men den anfører kun *Graphikkarte* og ikke den i den undersøgte tekst brugte ortografiske variant *Grafikkarte*. Af de 29 termer fra computertidsskriftet vil den oversætter, som bruger ordbogen, helst finde dem alle (hvis han ikke er sikker på oversættelsen), men der forekommer ingen virkelig graverende lemmahuller i denne test. Med lidt god vilje og ved brug af almensproglige ordbøger, vil man kunne finde de fleste computerfagord. Men en lidt mere systematisk lemmaselektion kunne

ikke have skadet, fx findes *zweifach* ikke, derimod *dreifach*, *vierfach*, *sechsfach* og *achtfach*, men ikke *zehnfach* eller andre angivelser for cd-rom- og dvd-rom-hastigheder. Derimod findes streglemmaet *-fach*, hvor vi vil foreslå at tilføje en angivelse for den normale skrivemåde, fx for 'vierzigfach' *40x*. Der findes enkelte stavfejl i lemmaangivelserne, den mest påfaldende er *Mhz*, som i tyske fagtekster skrives *MHz*. Denne fejl er i det mindste angivet konsekvent, da den også findes som henvisningsangivelse under *Megahertz*.

Grammatiske angivelser

Mange fagordbøger giver ingen oplysninger om grammatik overhovedet. Denne ordbog udmærker sig ved nøjagtige fleksionsangivelser til de danske substantiviske ækvivalentangivelser. Det ville have været endnu bedre, hvis der også fandtes fleksionsangivelser til de tyske lemmata. Faktisk er de endnu vigtigere for danske brugere, da en dansker vel snarere kan være usikker mht. tysk end mht. dansk.

Ækvivalenter

Når en fagordbog ingen encyklopædiske angivelser anfører, er brugeren nødt til at stole helt og fuldt på alle ækvivalentangivelser, da han ikke får en yderligere sikkerhed for ækvivalentvalget. Forfatteren kunne i evt. følgende oplag med fordel tilføje angivelser fra en foreliggende computerordbog, evt. fra internetordbogen <http://www.it-leksikon.dk/vis.asp?id=2280&ord=Telefax>. Det ville desuden også være en egenkontrol for at undgå en del af de fejl og uklarheder, som ækvivalentvalget i ordbogen giver udtryk for. Hertil enkelte eksempler:

Mäuseklavier tastatur (*keyboard*) => **Tastatur** => **Keyboard** =>
Eintastfeld

må være forkert. Et *Mäuseklavier* er ikke et tastatur, men en række meget små kontakter, som sidder på printkortet. Også den engelske ækvivalent og henvisningerne er derfor misvisende, den engelske ækvivalent for *Mäuseklavier* er *dip switch*.

Linker links

er næppe rigtig, det hedder *linker*, hvad der også angives som oversættelse af kollokationen *optimierende Linker*, som korrekt oversættes til *optimerende linker*.

Punktabstand punktbredde

her må den rigtige ækvivalent vel være *dot pitch*, det drejer sig om den afstand, der er mellem hullerne i den maske, som sættes mellem katoderør og glasplade i en computer- eller tv-skærm.

Lizenzbedingung licensrettighed

rigtigt vil normalt være *licensbetingelse*.

Lizenzbestimmung og *Lizenzrecht* oversættes ligeledes med *licensrettighed*. Rigtigt er det efter vor mening kun for den sidste tyske term.

T-online (n) navnet på en tysk tjeneste, kan omtrent gengives med: teksttv (-et, -) (Videotext) => Btx => Bildschirmtext

T-online har ikke noget med tekst-tv at gøre (som i øvrigt skrives med bindestreg i normale danske tekster). Det drejer sig om navnet på den største tyske internetudbyder. Derfor er også henvisningen til *Btx* og *Bildschirmtext* misvisende, da de begge ikke har noget med internet-markedet at gøre.

X-off afmelding

X-on login

X-off og *X-on* bliver brugt til elektronisk datatransmission, det hedder også på dansk *X-off* og *X-on*, hvorimod de to angivne ækvivalenter er ækvivalenter til *Abmeldung* og *Anmeldung*.

Computersabotage computertingsbeskadigelse

er vel juridisk korrekt, men i computerfagsproget bruges også på dansk *computersabotage*.

Robotron (n) varemærke for den største computerfabrik i DDR, DDR-Kombinat

Dette er en af de få ordbogsartikler uden en engelsk ækvivalent. I stedet for en dansk ækvivalent findes en encyklopædisk angivelse, som kunne tyde på, at ordbogen har været længe undervejs. Ved en ordbog udgivet i år 2000 er det en historisk forsinket angivelse, især når man tænker på, at firmaet Robotron stadig eksisterer og sandsynligvis ikke mere opfatter sig selv som et DDR-firma, men som en normal tysk virksomhed.

Alt i alt er der lidt for mange ækvivalentfejl. Men også kun lidt for mange, for de fleste ækvivalenter er korrekte. For den bruger, som er nødt til at stole på ordbogens angivelser, må der derfor anbefales en yderligere kontrol, når ordbogen bruges. Dette gælder også mht.

ortografien, som fx i følgende tilfælde bør have en ækvivalent skrevet i ét ord:

achtfach (adj.) otte dobbelt

I andre tilfælde må man spørge sig selv, om tysk *PC* altid oversættes til dansk *pc'er* og ikke også nogle gange til *pc* (eller til den af Dansk Sprognævn afviste variant *PC*, som er den mest almindelige i computertekster):

PC (m) *pc'er*

Det må anbefales forfatteren at foretage en grundig revision, før næste oplag udsendes. Det kunne også overvejes, om denne ordbog kunne stilles til rådighed på Nettet for andre end for studerende på Syddansk Universitet. Man bør kunne finde ud af at samle en lang række specialordbøger, som hver for sig næppe vil kunne finde så mange abonnenter, at det vil kunne svare sig. Men hvis en række forfattere til sådanne ordbøger slog sig sammen, burde der være et marked med salg til større virksomheder, oversættelsesbureauer, skoler og universiteter.

Litteratur:

Borggaard, Søren Lykke (2000). [anmeldelse af] Poul Erik Jørgensen: Dansk-tysk EDB-ordbog. Frederikshavn: Dafolo Forlag 1998. In *Hermes* 24, 196-205.